

Юферева О. В.

Київський національний університет технологій та дизайну

Мунтян О. О.

Київський національний університет технологій та дизайну

АВСТРАЛІЙСЬКІ РЕАЛІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ НОВЕЛ ГЕНРІ ЛОУСОНА: ДОМЕСТИКАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті досліджено особливості відтворення австралійських культурних реалій в українському перекладі новел класика австралійської літератури Генрі Лоусона, зосереджуючи увагу на доместикації як ключовій стратегії міжкультурної комунікації. Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю системного аналізу перекладацьких рішень, що стосуються творів, вихідна культура яких суттєво відрізняється від культури реципієнта (географічно, мовно, соціально). Метою роботи є виявлення способів відтворення австралійських реалій та пояснення вибору доместикації як оптимальної стратегії. Матеріалом аналізу стали новели аналізу творів Лоусона «The Drover's Wife», «In a Dry Season», «The Bush Undertaker», «The Union Buries Its Dead», «The mystery of Dave Regan», «Settling on the Land» та переклади українською Ірини Стешенко (1970).

Аналіз демонструє, що австралійський ландшафт Лоусона є багатовимірним культурним утворенням, яке поєднує природні, соціальні та емоційні константи. Реалії виконують у його творчості не лише денотативну функцію, а й становлять складну систему культурних кодів, формуючи національний наратив. Український переклад є яскравим прикладом того, як доместикація може стати ефективним інструментом міжкультурної адаптації та культурного діалогу. Перекладачка не калькує австралійські терміни, а передає їхню функціональну дію, опираючись на близькі українському читачеві образи.

Порівняльний аналіз англomовної лексики та українських відповідників засвідчує, що цей підхід створює умови для емоційного та культурного розуміння тексту. Стаття обґрунтовує, що саме «відповідальна доместикація» (за Венуті) дозволяє представникові іншої культури сприймати австралійський ландшафт як живу художню реальність, а не як екзотичну декорацію. Це робить переклад Стешенко важливим прикладом дієвої міжкультурної комунікації, який ілюструє можливості зближення культур та інтеграції літератури однієї культури в іншу без втрати змісту й напруги.

Ключові слова: австралійські реалії, доместикація, переклад, міжкультурна комунікація, Генрі Лоусон.

Постановка проблеми. У сучасному перекладознавстві проблема відтворення культурно маркованих реалій у художньому тексті розглядається як один із ключових аспектів міжкультурної комунікації, особливо ж, коли вихідна культура суттєво відрізняється від культури реципієнта – географічно, мовно, соціально, історично. Саме такий контекст пропонують новели Генрі Лоусона, автора, якого австралійська критика називає «голосом бушу» і «літописцем національного характеру». Його творчість наскрізь проїнята реаліями колоніальної Австралії з її суворою природою, ментальністю «бушменів», специфічною лексикою та неповторними наративними інтона-

ціями. Для українського читача цей світ є чужим, а тому перекладач опиняється перед подвійним викликом: зберегти автентичність австралійського матеріалу й водночас забезпечити зрозумілість тексту в іншій культурній системі. Український переклад Лоусона, виконаний Іриною Стешенко у 1970 р., є яскравим прикладом того, як доместикація може стати ефективною стратегією міжкультурної комунікації, способом налагодження культурного діалогу, що робить віддалену реальність доступною, не знижуючи її художнього духу.

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю системного аналізу українських перекладів австралійської літературної класики (зокрема

творів Г. Лоусона) в контексті сучасної теорії міжкультурної комунікації. Особливої уваги потребує критичне осмислення історичних перекладацьких рішень, зокрема досвіду І. Стешенко, що демонструє цінні механізми культурної адаптації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У дослідженнях австралійської літератури (насамперед, у працях С. Roderick [12]; Е. Webby [15]) підкреслюється, що соціокультурний ландшафт у Лоусона не є простором, у якому діють персонажі, він сам є дійовою особою. Буш у його текстах не описується, а переживається; він формує психологію та побут людей настільки глибоко, що фактично стає центром художньої оптики. Цей аспект важливий для перекладу. Реалії Лоусона є не декораціями, а сенсотворчими елементами, і перекладач мусить мати справу не лише зі словами, а зі «світами», що за ними стоять. Передача таких реалій українському читачеві є складним перекладацьким завданням, що потребує глибокої культурної адаптації.

Теоретична основа дослідження спирається насамперед на концепцію Л. Венуті, який у своїй фундаментальній праці «The Translator's Invisibility» (1995) описує перекладача як фігуру, що завжди перебуває на межі двох культурних світів, присутній у тексті, але водночас «невидимий» для читача. Саме Венуті вводить опозицію доместикації та форенізації як двох полюсів перекладацького вибору: або наблизити текст до читача, або зберегти його культурну дистанцію [14]. Це протиставлення у випадку Лоусона набуває особливого значення, адже австралійські реалії за своєю природою «опираються» прямому перенесенню й, у разі форенізації, можуть залишитися лише екзотичними, а не зрозумілими.

Іншу важливу оптику дає Ю. Ніда, який сформулював концепт динамічної еквівалентності як такого перекладу, що не копіює форму, а відтворює ефект, культурну дію висловлювання [10]. Для Ніди переклад є не перенесенням слів, а відтворенням реакції, яку ці слова спричиняють у носія іншої культури. Саме тому його ідея культурної адаптації є цінною для аналізу перекладу реалій Лоусона.

Українська перекладознавча школа, зокрема, дослідження В. Вострецової [1], Р. Зорівчак [2], О. Ребрія [4], наголошує на тому, що адаптація культурних елементів є не ознакою «легкого» перекладу, а навпаки, інтелектуальною роботою, спрямованою на підтримання міжкультурного діалогу. Як зазначають автори, у ситуації суттєвих культурних розривів перекладач має ство-

рити новий комунікативний простір, де текст не втрачає свого національного коріння, але отримує можливість «промовляти» іншою мовою. У цьому сенсі переклад Стешенко є не винятком, а, скоріше, прикладом саме такої практики: адаптація реалій Лоусона не руйнує австралійську специфіку, а робить її читабельною, інтерпретованою, а, відтак, включеною в український культурний простір.

Постановка завдання полягає у виявленні способів відтворення австралійських культурних реалій в українському перекладі новел Лоусона, і поясненні вибору доместикації як оптимальної стратегії міжкультурної комунікації. Завданнями роботи є визначення типів австралійських реалій у текстах Лоусона; характеристика перекладацьких рішень І. Стешенко та з'ясування функцій доместикації в контексті міжкультурної комунікації. Основними методами дослідження є лінгвокультурний аналіз, зіставний аналіз, контекстуально-семантичний аналіз, інтерпретативний метод, елементи дискурс-аналізу. Матеріалом аналізу стали новели аналізу творів Лоусона «The Drover's Wife», «In a Dry Season», «The Bush Undertaker», «The Union Buries Its Dead», «The mystery of Dave Regan», «Settling on the Land» та переклади українською, здійснені І. Стешенко.

Виклад основного матеріалу. Лексичні одиниці, що позначають австралійський ландшафт, формувались у специфічних умовах, а саме географічній ізоляції, суворому кліматі та колоніальному освоєнню внутрішніх територій Австралії. На відміну від британського чи американського англійського, де природні терміни мають установлені денотати, в Australian English вони вбирають у себе додатковий культурний зміст. Це підтверджували Б. Мур [9] та Г. Тернер [13], які наголошували, що слова *bush*, *creek*, *station* функціонують як маркери «австралійськості» у мовленні.

Новелістика Лоусона вражає насамперед високою концентрацією реалій, які не мають прямих відповідників: *bushman*, *swagman*, *station*, *billabong*, *drought*, *mateship* та інші. Їхнє значення не обмежується словниковими дефініціями: це концепти, що несуть у собі культурну пам'ять про життя колоністів, про постійну боротьбу з природою, про соціальні структури на межі виживання та про неформальну етику взаємодопомоги, яка стала ядром австралійської ідентичності. Не випадково у новелі «The Drover's Wife» Лоусон зазначає: «The bush is no place for a woman» [8], – фраза, яка стала настільки знаковою, що

лягла в основу української назви збірки «Тут місце не для жінки та інші новели». Вона є не просто побутовим висловом, а кодом культури, де буш виступає простором небезпеки, ізоляції, майже антицивілізаційним середовищем, яке формує свої закони й моральні норми.

І. Стешенко, працюючи у контексті перекладацьких практик свого часу, обирає доместикацію як домінуючу стратегію, що було зумовлено, на нашу думку, не лише нормами перекладацької школи періоду, орієнтованої на зрозумілість, а радше інтуїтивною перекладацькою логікою: читач має увійти в текст, а не відчутти перед собою непрозору стіну чужої культури. Тому такі ключові реалії, як «bush», не залишаються транскрибованими й не пояснюються примітками, а передаються за допомогою наближених українських лексем: «глушина», «нетрі», «пустельні простори». Наприклад, в одному з варіантів перекладу «bush» перекладачка обирає несподіване рішення: «Вона живе сама в глушині...» [3, с. 98] – рішення, яке точно передає функціональний потенціал слова *bush*. Замість збереження чужого поняття перекладачка пропонує лексему, емоційно та семантично впізнавану українським читачем, але не позбавлену експресивності оригіналу. Не втрачено і семантико-семіотичний потенціал: буш вважався периферійними регіонами, незважаючи на його географічну масштабність. Життя у буші, тобто у «глушині», було позбавлено ознак та припадків цивілізованих міст.

Зразком роботи з просторовими реаліями, де метою перекладача було не просто описати, а передати відчуття суворої самотності австралійського бушу, є пейзажний фрагмент з новели «The Drover's Wife»: «Bush all round – bush with no horizon, for the country flat. No ranges in the distance. The bush consists of stunted, rotten “native apple trees”. No undergrowth. Nothing to relieve the eye, save the darker green of a few she-oaks which are sighing above the narrow, almost waterless creek. Nineteen miles to the nearest sign of civilization – a shanty on the main road» [8]. Перекладачка обирає стратегію функціональної еквівалентності та помірної доместикації. Наприклад, опис "Bush all round – bush with no horizon" було передано як «Навкруги чагарі – ніде й оком зачепитися, чагарі простяглися аж до небокраю» [3, с. 98]. Використання ідіоматичного «ніде й оком зачепитися» не лише точно передає відсутність горизонту, а й надає тексту трагічного настрою і вводить українського читача у світ нескінченної гнітючої рівнини.

Реалія «stunted, rotten “native apple trees”» точно передана через оціночні епітети «миршаві, потворні дикі яблуньки» [3, с. 98], які зберігають авторський погляд на суворість флори. А найяскравішим прикладом доместикації є передача найближчої ознаки цивілізації «shanty on the main road» як «корчми понад великим шляхом». Заміна невідомого австралійського поняття (хатина/заїзд) на українське «корчма» дозволяє миттєво впізнати соціальну функцію цього місця (зупинка з їжею та відпочинком).

Подібним чином адаптується й поняття «station». В австралійському контексті це центральна одиниця колоніальної господарської системи, економічна й соціальна структура, що об'єднує працівників, найманих «дроверів», сезонних подорожніх і власників величезних земельних ділянок. У перекладі Стешенко вона звучить як «ферма» або «господарство». З одного боку, це очевидне спрощення; з іншого – читач у 1970-х роках не мав культурного досвіду, необхідного для розуміння специфіки «station», і в цьому випадку доместикація дозволяла зберегти комунікативний ефект, тоді як форенізація лише ускладнила б сприйняття. Так само «swagman», фігура мандрівного робітника, який носив на плечах свою поклажу, у перекладі подається через описові конструкції («подорожній», «бурлака з клунком»), позаяк пряма калька була б непрозорою.

Зрозуміло, що лексика побуту, яка демонструє соціально-економічну специфіку епохи, у Ловсона представлена широко: *homestead, track, drover, boundary-rider*. У «The Drover's Wife» слово *drover* не просто означає провідника худоби, а визначає соціальний статус сім'ї, частоту відсутності чоловіка, ризики життя «в буші» та психологічний стан жінки. Це типовий приклад того, як реалія стає носієм соціально-культурної інформації. У перекладі новела має назву «Гуртовикова дружина». Перекладачка використала слово «Гуртковик», що походить від кореня «гурт» (стадо, група худоби). Таким чином, «гуртковик» точно передає основну функцію персонажа – бути провідником стада. Це набагато кращий вибір, ніж загальне «провідник худоби», що не викликає асоціації з професією. Українська лексема «Гуртковик» зберігає соціальну вагу: це не тимчасова діяльність, а визначена спеціальність людини, яка живе з такої праці. Перекладачка обрала слово, яке має внутрішню лексичну логіку в українській мові, навіть якщо воно не є найпоширенішим. Пряма транслітерація (наприклад, «Дроверова дружина») зробила б

назву незрозумілою і заблокувала б доступ до її смислів.

Бушрейнджер (або бушмен) є надзвичайно амбівалентним культурним типом в Австралії, чие витлумачення коливалось від глибоко позитивного до гранично негативного залежно від історичного періоду та соціального прошарку. Цей образ є прямим породженням ландшафту бушу, який слугує йому домом і кардинально відмежовує його від мешканців міст. У відтворенні цієї реалії перекладачка також застосовує доместикацію як основний інструмент міжкультурної комунікації. Розглянемо приклад з новели «The mystery of Dave Regan»: «“And then there was Dave Regan”, said the ‘Trav’ler.’ “Dave used to die oftener than any other bushman I knew. He was always being reported dead and turnin’ up agen. He seemed to like it – except once, when his brother drew his money and drank it all to drown his grief at what he called Dave’s ‘huntimely hend.’ Well, Dave went up to Queenslan’ once with cattle, and was away three years and reported dead, as usual. He was drowned in the Bogan this time while tryin’ to swim his horse acrost a flood – and his sweetheart hurried up and got spliced to a worse man before Dave got back» [8]. У перекладі збережено неформальний, усний, чагарянський стиль оповіді. Передано паузи та характерні інтонаційні звороти оповідача («А ще був тутечки такий собі Дейв Ріген, – мовив подорожній...» [3, с. 137], «часто-густо чутка котилася, що він помер, коли – гульк!» [3, с. 137]). Перекладач повністю замінює розмовне (stunk like the devil) на абсолютно нову, винахідливу, іронічну та колоритну українську реалію, яка, хоч і не є буквальною, влучно передає гумор, невибагливість персонажів та стилістику оригіналу: «хаци запарували – й засмерділи, як нові молескінові штани» [3, с. 137].

Замість «бушмен», що виглядає екзотично, використано питоме українське слово («чагаряннин»), яке зберігає сенс людини з дикої місцевості. Перекладачка повністю усуває топонім (назву річки Боган), що вимагає географічних знань, і замінює його загальним описом. Це зменшує культурну дистанцію, але втрачає автентичність.

Слід підкреслити, що значна частина реалій Лоусона пов’язана не лише із соціальною структурою колоніальної Австралії, а й із самою природою бушу – його флорою, ландшафтними домінантами, типовими для континенту рослинами, які не мають прямих аналогів у європейській природній системі. Повторювані одиниці *gum-*

tree, wattle, mulga, saltbush становлять особливу лексичну групу, яка створює ефект простору, що водночас конкретний і абсолютно невпізнаваний для читача, не знайомого з австралійським контекстом. У їхній семантиці завжди присутній елемент чужості: це слова, що маркують місце, у якому неможливо помилитися – Австралія впізнається саме через особливу дендрологію, через рослини, яких немає в північному півкулі, і саме через це природний лексикон Лоусона є настільки не-європейським.

У новелі «In a Dry Season» Лоусон згадує «saltbush plains stretching for miles» [8] – фразу, яка здається майже нейтральною для англomовного австралійця, але вміщує в собі кілька нашарувань смислу. *Saltbush* – солянкові чагарники – позначає конкретний різновид рослин, пристосованих до посушливих територій, проте його функція у тексті виходить далеко за межі ботанічної класифікації. Це слово працює як маркер емоційного поля: воно підкреслює монотонність пейзажу, втому дороги, сухість випаленої землі, те виснаження, яке відчуває людина, коли рухається крізь простір, що не має ані тіні, ані води, ані контрасту. Саме тому «saltbush plains» у Лоусона є не географією, а психологією, і переклад такої лексеми завжди стоїть перед вибором: або залишити «солянкові чагарники», що звучить дещо технічно й енциклопедично; або шукати ширший, метафорично насичений відповідник, який передасть і відчуття пустельної рівнини, і гнітючу одноманітність.

Стешенко обирає шлях функціональної адаптації: у перекладі фокус переноситься з ботанічної точності на атмосферну передачу сцени. Це і є доместикація у її найтоншому варіанті: не спроба «наблизити» Австралію, а спроба зберегти те, що у тексті є головним: досвід людини, зануреної в монотонний, сухий, майже ворожий простір. Переклад у цьому випадку стає не калькою лексеми, а інтерпретацією її емоційної дії.

Стилістична доместикація у Стешенко виявляється і в тому, як вона працює з фразеологією. Коли Лоусон пише: «He was as tough as they make them» [8], – переклад відтворює не структуру вислову, а його емоційну функцію, застосовуючи знайому українську експресію: «міцний, хоч гвіздки гни». Це не лише вдала стилістична трансформація, а й елемент міжкультурної комунікації: австралійський гумор і грубуватий колорит передано через українську мовну традицію, яка виконує аналогічну функцію: маркувати силу, витривалість, невибагливість. У цьому аспекті переклад Стешенко демонструє те, що Венуті

називає «responsible domestication», тобто адаптацію, яка не спотворює культурну цінність тексту, а шукає для неї відповідники в іншій культурі.

Іншим цікавим прикладом є відтворення назви новели «Settling on the Land», опублікована у збірці «While the Billy Boils». Сюжет новели присвячується важкому життю дрібних фермерів у буші, особливо невдачам і розчаруванням від романтизованого «фермерського життя». Українська назва є іронічним перекладом, що точно передає настрій оповідання за допомогою риторичних прийомів, знайомих українській літературній традиції.

Особливого значення набуває передача соціокультурного концепту «mateship», який у текстах Лоусона функціонує як етичний код, що регулює поведінку чоловіків-бушменів у складних, часто екстремальних умовах. Перекладачка прямо не вводить лексему в український текст і не намагається калькувати поняття; замість цього вона передає його через поведінкові моделі, взаємодію персонажів, стилістичні маркери дружньої підтримки, відтінки солідарності. Це ще один приклад доместикації, у якій одиниця культури не відтворюється формально, але її зміст стає зрозумілим завдяки контексту.

Саме через такі рішення український переклад Лоусона стає важливим актом міжкультурної комунікації. Доместикація тут функціонує не як редукція іншого, а як спосіб, що дозволяє читачеві наблизитися до досвіду, віддаленого у просторі й культурі. Міжкультурна комунікація передбачає не лише збереження іншості, а й створення умов для її розуміння. І. Стешенко,

очевидно, враховує те, про що писав Ю.Ніда: переклад, перш за все, має відтворювати «динамічний еквівалент», тобто вплив тексту на читача, а не лише структуру висловлювання. Саме тому в її перекладі австралійський буш не виглядає екзотичним чи декоративним; навпаки, він стає простором, у якому читач упізнає людську драму, конфлікт, характер, а не лише культурну віддаленість.

Висновки. Лексика, за допомогою якої Г. Лоусон вибудовує образ австралійського ландшафту, працює не лише як описова деталь. Вона формує цілісний культурний простір бушу з його семантичним навантаженням самотності, випробувань і внутрішньої витривалості. Отже, реалії в новелах письменника варто розглядати як смислотворчі елементи, що визначають характер національного нарративу й сприяють розумінню австралійської ідентичності у її витоках.

Перекладацька практика І. Стешенко демонструє прагнення відтворити авторську інтенцію й водночас не зруйнувати емоційну логіку оповіді. Доместикація у її виконанні постає не технікою «пом'якшення» чужого, а способом створити для українського читача місток до австралійського світу, забезпечуючи доступність смислів без втрати глибинного культурного шару. Австралійський буш постає в українській версії як місце, де розгортається історія, зрозуміла через універсальні людські переживання. Переклад стає формою діалогу, у якому обидві сторони зберігають власну унікальність, набуваючи водночас спільного смислового поля.

Список літератури:

1. Вострецова В. Застосування доместикації та форенізації при перекладі текстів різних типів. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 116. С. 103–106.
2. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні: перекладознавчий аспект. Львів : Іноземна філологія, 1994. 232 с.
3. Лоусон Г. Тут місце не для жінки та інші новели / пер. І. Стешенко. Київ : Дніпро, 1970. 186 с.
4. Ребрій О. О. Основи перекладознавства. Харків : Ранок, 2015. 192 с.
5. Bassnett S. *Translation Studies*. London : Routledge, 2002. 176 p.
6. Chesterman A. *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam : John Benjamins Publishing, 1997. 218 p.
7. Hergenhan L. (ed.). *The Penguin New Literary History of Australia*. Ringwood : Penguin Books, 1988. 684 p.
8. Lawson H. *Short Stories in Prose and Verse*. Sydney, 1894. URL: <http://www.australianculture.org/the-drovers-wife-henry-lawson/> (дата звернення: 22.11.2025)
9. Moore B. *Speaking Our Language: The Story of Australian English*. Oxford : Oxford University Press, 2008. 225 p.
10. Nida E. *Toward a Science of Translating*. Leiden : Brill, 1964. 331 p.
11. Newmark P. *A Textbook of Translation*. New York : Prentice Hall, 1988. 292 p.

12. Roderick C. Henry Lawson: A Life. Melbourne : Macmillan, 1982. 412 p.
13. Taylor K. A Symbolic Australian Landscape: Images in Writing and Painting. *Landscape Journal*. 1992. 11(2). P. 127–143.
14. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London ; New York : Routledge, 1995. 353 p.
15. Webby E. Colonial Voices: A Cultural History of Australian Literature. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 412 p.

Yufereva O. V., Muntian O. O. AUSTRALIAN REALIA IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF HENRY LAWSON'S SHORT STORIES: DOMESTICATION AS A STRATEGY OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

The article examines the rendering of Australian cultural realia in the Ukrainian translation of Henry Lawson's short stories, focusing on domestication as a central strategy of intercultural communication. The study is timely given the lack of systematic analysis of Ukrainian translations of Australian literary classics, especially those whose source culture significantly differs from the recipient culture (geographically, linguistically, and socially). The research goal is to identify methods for reproducing Australian realia and to explain the choice of domestication as the optimal strategy, drawing upon theoretical concepts such as Venuti's domestication/foreignisation opposition and Nida's dynamic equivalence. The paper focused on Henry Lawson's short stories «The Drover's Wife», «In a Dry Season», «The Bush Undertaker», «The Union Buries Its Dead», «The mystery of Dave Regan», «Settling on the Land» and their Ukrainian translations by Iryna Steshenko (1970).

The analysis demonstrates that the Australian landscape in Lawson's work constitutes a complex cultural construct that integrates natural, social, and emotional dimensions. Realia function not merely as descriptive elements but as culturally charged markers that are key to the national narrative. The Ukrainian translation illustrates how domestication can serve as an effective tool of cultural mediation and dialogue. Instead of reproducing foreign elements verbatim, the translator conveys their communicative and emotional impact through familiar Ukrainian imagery. A comparative study of original passages and their Ukrainian equivalents reveals that this approach fosters emotional and cultural understanding of the text. The article argues that this "responsible domestication" allows the target audience to perceive the Australian landscape as an authentic, living artistic reality, rather than an opaque, exotic backdrop. Steshenko's translation thus becomes an important example of successful intercultural dialogue, revealing how translation can negotiate cultural distance and integrate the literature of one culture into another without losing its essential meaning and tension.

Key words: Australian realia, domestication, translation, intercultural communication, Henry Lawson.

Дата надходження статті: 10.11.2025

Дата прийняття статті: 10.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025